

Motion till riksdagen 2005/06:Ju459

av Peter Althin m.fl. (kd)

En reformerad kriminalvård

Sammanfattning

Kriminalvården har kommit att handla allt mindre om vård och alltmer om förvaring. Problemen med uppror och narkotika på anstalterna är stora. Kriminalvårdens huvuduppgifter är att verkställa påföljderna fängelse och skyddstillsyn, att ansvara för övervakning av villkorligt frigivna, att verkställa föreskrifter om samhällstjänst och utföra personutredningar i brottmål. Kriminalvården ska vidta åtgärder som påverkar den dömda att inte återfalla i brott och att upprätthålla en human människosyn, god omvårdnad och ett aktivt påverkansarbete. Tyvärr klarar inte svensk kriminalvård i dagsläget att leva upp till dessa mål och måste därför reformeras. Vi anser att tiden är mogen för ett rejält nytänkande inom kriminalvården.

Kristdemokraterna har gång på gång motionerat om att de individuella handlingsplaner som ska upprättas för varje enskild individ vid ankomsten till anstalten måste få högre status. Handlingsplanen bör utarbetas i samarbete mellan internen och utbildad, kvalificerad personal. Där ska konkreta, realistiska deltagelser och mål nedtecknas som successivt kan uppnås av individen.

Det är viktigt att internerna under och efter sin fängelseperiod erbjuds, och i vissa fall åläggs, meningsfull och för dem relevant sysselsättning. Ett första steg är de så kallade påverkansprogrammen. Dessa program fokuserar på attityder, beteenden och omständigheter som upprätthåller ett brottsligt beteende. Kristdemokraterna vill satsa ytterligare resurser för att frigöra och stödja personal som kan arbeta med påverkansprogrammen.

Den intagne ska erbjudas behandling mot alkohol- och narkotikamissbruk. Samtliga institutioner ska hållas drogfria. Drogtester bör användas i större utsträckning när personalen misstänker missbruk. Vid vägran att lämna drogprov ska anmärkningssystemet användas, vilket kan leda till att den intagne får sin villkorliga frigivning senarelagd.

Villkoren för att pedofiler ska frigås efter att ha suttit två tredjedelar av sin strafftid bör ses över. Den för sexualbrott dömda pedofilen bör dels delta i programverksamhet på anstalten för att komma till självinsikt, dels bör han under den sista tredjedelen av straffet, då han är villkorligt frigiven, ordineras farmakologisk och annan typ av behandling. Även våldtäktsmän som återfaller i brott ska genomgå behandling under tiden på anstalt för att villkorlig

Fel! Okänt namn på

frigivning ska kunna komma i fråga. Vid svåra fall av återfallsförbrytare ska även våldtäktsmän kunna dömas till farmakologisk behandling för att få komma i fråga för villkorlig frigivning.

Kristdemokraterna vill se en utredning om livstidsstraffet. Vår ståndpunkt är att vi vill ersätta livstidsstraffet med ett långt tidsbestämt straff.

Det är viktigt att kontrollen av dem som beviljas permission är effektiv. Vi föreslår att elektronisk övervakning ska kunna användas som en extra säkerhetsåtgärd vid permissioner.

De omfattande besparingar som genomförts inom kriminalvården har även påverkat häktessituationen. Häkten har stängts eller inte haft tillräckligt med platser.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Förslag till riksdagsbeslut	4
Inledning	5
Kriminalvården – vändpunkt, inte ändpunkt.....	6
Reformbehov och bristande resurser	7
Kriminalvården och den intagne	7
Ökat personligt ansvar.....	7
Fler psykiatriker till anstalterna.....	8
Individuella handlingsplaner	8
Satsa på påverkansprogrammen	8
Motivationsanstalt i tre steg	9
Ny kriminalvårdsutbildning	10
Trasslig bakgrund.....	11
Krafttag mot narkotika på anstalter och häkten.....	11
Drogfria anstalter	12
Inför bevakade besök i början av strafftiden	12
Stöd till organisationer som Kris.....	12
Lekmannaovervakare	13
Barn som har föräldrar i fängelse	13
Sexualbrott	14
Behandling av sexualbrottslingar	14
Avskaffa livstidsstraffet	15
Elektroniskt övervakade permissioner och frigivningar	16
Platsbrist i häkte och på fängelser	16
Kostnaden för utvisades hemresor	17
Straffbelägg rymningar	17
Pass i fängelse	18

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kvaliteten i kriminalvården.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett ökat personligt ansvar.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av fler psykiater i kriminalvården.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en motivationsanstalt i tre steg.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ny kriminalvårdsutbildning.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att låta staten ta över kostnadsansvaret för vård och behandling enligt 34 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om drogfria anstalter.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att drogtester bör användas i större utsträckning vid misstanke om missbruk.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa generella regler för övervakade besök de första månaderna av ett fängelsestraff.
10. Riksdagen begär att regeringen ser över arvodet till lekmanövervakare.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att farmakologisk och annan typ av behandling skall kunna användas på personer som dömts för övergrepp och som av expertis konstaterats vara pedofiler, för att villkorlig frigivning skall kunna komma i fråga.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att farmakologisk och/eller annan typ av psykoterapeutisk behandling skall kunna användas även på våldtäktsmän som återfallit i brott, under den sista tredjedelen av straffet, för att villkorlig frigivning skall kunna komma i fråga.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda och ersätta livstidsstraffet med ett långt men tidsbestämt straff.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa elektronisk övervakning vid permissioner för att minska risken för avvikelser.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att omedelbart åtgärda situationen på landets häkten.
16. Riksdagen begär att regeringen snarast lägger fram förslag till lagändring som innebär att kriminalvården får befogenhet att utan den intagnes samtycke betala ut medel för att täcka den utvisades hemresa.

Fel! Okänt namn på

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda åtgärder för t.ex. en kriminalisering för att på individnivå beivra rymningar.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om pass.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om individuella handlingsplaner för alla intagna.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att gott uppförande skall uppmuntras.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ge kriminalvården tillräckliga resurser.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att renodla personalens arbetsuppgifter.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fler entreprenörer i kriminalvården.
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om droger och mobiltelefoner på anstalterna.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett nät över luftrummet för att förhindra att droger och mobiltelefoner kastas in.
26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förbättrad utslussningsprocess.
27. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett bättre samarbete mellan anstalterna, frivården, socialtjänsten och hälso- och sjukvården.
28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om socialsekreterare på anstalterna.
29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett bättre skalskydd.
30. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om säkerhetsutbildad personal.

Inledning

Den kristdemokratiska ideologin sätter människan i centrum. Detta synsätt ligger till grund för hur vi vill att ett rättssamhälle ska vara uppbyggt. De värderingar som råder i ett samhälle avspeglas i samhällets rättssystem.

Kriminalvårdens huvuduppgifter är att verkställa påföljderna fängelse och skyddstillsyn, att ansvara för övervakning av villkorligt frigivna, att verkställa föreskrifter om samhällstjänst, att utföra personutredningar i brottmål samt att ansvara för verksamheten vid häktena. Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället. Detta kan endast ske genom ett långsiktigt arbete med meningsfulla insatser som innebär att människor ändrar sitt förhållningssätt till själva livet. Endast en liten del av personalen har utbildning för det viktiga uppdrag som innebär att påverka männi-

Fel! Okänt namn på

skor att ändra tänkande, beteende och livsstil. Detta är oacceptabelt. Det behövs en kvalitetshöjning för att man med rätta ska kunna använda begreppet kriminalvård. I mycket saknar dagens kriminalvård förutsättningar att fungera. Den måste nu reformeras. Vi föreslår därför en rad åtgärder som på kort respektive lång sikt ska förbättra innehållet i kriminalvården, förebygga uppror och våldshandlingar på anstalterna, förhindra en fortsatt brottslig bana och därigenom i förlängningen öka rättssäkerheten i samhället. Vi vill också åtgärda den bristande personalvården och förbättra utbildningen av de anställda inom kriminalvården.

Kriminalvården – vändpunkt, inte ändpunkt

Kristdemokraterna har tillsammans med de tre andra borgerliga riksdagspartierna kommit fram till förslag för en bättre kriminalvård inom ramen för Allians för Sverige.

Alliansens förslag i sammanfattning:

- Individuella handlingsplaner för alla intagna.
- Gott uppförande ska uppmuntras. Inför ett nytt motivationssystem med belöning och konsekvens.
- Ökad självförvaltning ska eftersträvas.
- Arbete, utbildning och behandling i stället för sysslolöshet.
- Förbättra behandlingsinsatserna för intagna.
- Ge kriminalvården tillräckliga resurser för att klara beläggningen.
- Höj personalens kompetens.
- Utred möjligheterna för en basutbildning i kriminalvård.
- Renodla personalens arbetsuppgifter.
- Fler entreprenörer inom kriminalvården.
- Inga droger eller mobiltelefoner på anstalterna.
- Fler behandlings- och motivationsplatser.
- Inför ett nät över luftrummet för att förhindra att droger och mobiltelefoner kastas in.
- Regelbundna urinprover för att kontrollera drogfrihet.
- Förbättra utslussningsprocessen för att förhindra återfall i brott.
- Bättre samarbete mellan anstalterna, frivården, socialtjänsten och hälso- och sjukvården.
- Socialsekreterare på plats på anstalten.
- Systematisk uppföljning av utslussningsåtgärder och behandlingsinsatser.
- Elektronisk övervakning ska införas som extra säkerhetsåtgärd vid permission och frigång.
- Skalskyddet vid anstalterna måste förbättras.
- Den som blir intagen på anstalt ska alltid lämna in sitt pass.
- Varje anstalt ska ha tillgång till särskilt säkerhetsutbildad personal.
- Polisens beredskap att rycka ut vid rymningar, fritagningar och allvarliga säkerhetssituationer ska förbättras.

Reformbehov och bristande resurser

Kriminalvårdens årliga kostnad uppgår till 5,7 miljarder kronor. I genomsnitt kostar en plats på sluten anstalt ungefär 1 900 kronor per dygn. Enligt KOS 2004 fortsätter antalet livstidsdömda att öka, och med hänvisning till den höga siffran återfallsförbrytare kan man konstatera att svensk kriminalvård är en ineffektiv verksamhet som måste förändras.

Det är angeläget att belysa och söka förändra den rådande situationen, inte minst med tanke på alla de människor som berörs: brottsoffer, interner och deras familjer. Vi anser att kriminalvården måste utveckla mätmetoder som kan användas för att beskriva olika resultat som uppnås genom behandlings- och vårdarbetet. Kriminalvården bör också utveckla och förstärka sin analyskapacitet. Ett utvecklat forskningsarbete som kan belysa sambanden mellan kriminalvård och de frivillnas återfall i brottslighet är nödvändigt.

I kriminalvårdens budgetunderlaget för 2004 står:

Jag upplever att kriminalvården på senare år hamnat i en allt svårare situation, dels på grund av att vi har en av Västeuropas snabbaste öknings- av antalet intagna, dels att differensen mellan statsmakternas mål för vår verksamhet och våra reella möjligheter att uppfylla dem blir allt mer dramatisk. Detta markeras särskilt av det förhållandet att vi de senaste åren fått våra ekonomiska problem lösta i efterhand, något som påtagligt ökar våra svårigheter att planera utifrån en långsiktig ekonomisk ram.

Detta gäller alltså.

Kriminalvården har gång på gång aviserat stora resursbehov. Kriminalvården har kommit att handla allt mindre om vård och alltmer om förvaring. Narkotikaproblemen på anstalterna har tilltagit. Överfyllda anstalter och häkten och det faktum att kriminalvårdens verksamhet måste bedrivas på anslagskredit är allvarligt.

Kriminalvården och den intagne

Samhället måste döma till fängelsestraff som en reaktion mot grov brottslighet. Emellertid får man inte glömma bort att varje dömd brottsling är en individ, inte sällan med en problemfylld bakgrund. I dag döms grova brottslingar alltför ofta endast till långa fängelsestraff utan nödvändig vård, detta trots beslut och vackra formuleringar i budgetpropositioner och målskrivningar. Detta är anmärkningsvärt och icke godtagbart. Inlåsning i kombination med sysslöshet kan hos den dömda skapa stor avoghet mot det samhälle i vilket vederbörande så småningom ska integreras.

Ökat personligt ansvar

Att vistas på anstalt innebär ett rutinmässigt liv med små möjligheter att ta personligt ansvar samt begränsade kontakter med omvärlden. Ett konkret

Fel! Okänt namn på

problem som många interner själva identifierat och ser som en brist är den passivitet som lätt infinner sig då det omhändertagande som den intagne möter omfattar allt från väckning till matlagning och tvätt. Kristdemokraterna anser att de intagna behöver ta ett ökat personligt ansvar för livet innanför murarna som en förberedelse för livet utanför murarna. Speciellt för de långtidsdömda fångarna kan annars aklimatiseringen till ett självständigt liv vara mycket svår efter många år på anstalt. För många av dem som dömts till fängelse börjar det verkliga straffet först vid frigivningen. Vistelsen inne på anstalten är i mångt och mycket kravlös. Cellerna öppnas och stängs på bestämda tider, matvagnen rullas in enligt schema, disken tas om hand, tvätten sköts av andra, fritiden domineras av tv-tittande och kortspel. Framtiden är sällan särskilt väl planerad. Anstaltstiden riskerar därför att bli en transportsträcka på vägen mot nya brott och fördjupat missbruk.

Fler psykiatriker till anstalterna

Vad händer med en människa som placeras på kriminalvårdsanstalt? Är fängelserna plantskolor för brott där förstagångsförbrytare lärns upp av återfallsförbrytare? Kan säkerheten på våra anstalter garanteras efter de dödsfall och upplopp som förekommit? Kan intagna med psykiska störningar garanteras en adekvat behandling på anstalt? Andelen utländska medborgare på anstalterna, ofta med en utvisningsdom, utgjorde den 1 oktober 2002 drygt 26 procent av de intagna. Kan dessa personer garanteras säkerhet mot rasistiskt våld? Detta är frågor som behöver behandlas. Vi anser att anstalterna bör ha psykiatriker anställda för att ge intagna med psykiska problem stöd och hjälp.

Individuella handlingsplaner

Kristdemokraterna har gång på gång motionerat om att de individuella handlings- och vårdplaner som ska upprättas för varje enskild individ vid ankomsten till anstalten måste få högre status. Regeringen har hänvisat till att sådana redan finns och alltid upprättas redan under häktestiden. Handlingsplanen bör utarbetas i samarbete mellan internen och utbildad, kvalificerad personal. Där ska konkreta, realistiska deletapper och mål nedtecknas som successivt kan uppnås av individen. Vi tror att detta kan ge resultat i form av ökad självkänsla och bättre anpassningsförmåga till samhället utanför.

Satsa på påverkansprogrammen

Interner ska under och efter sin fängelsestid erbjudas, och i vissa fall åläggas, meningsfull och för dem relevant sysselsättning inom ramen för de så kallade påverkansprogrammen. Dessa program fokuserar på attityder, beteenden och

omständigheter som upprätthåller ett brottsligt beteende. Internen får lära sig problemlösning, att skapa sociala relationer och att utveckla de sidor och färdigheter som det finns förutsättningar för.

Kriminalvårdsstyrelsen framhåller att den brotts- och missbruksrelaterade programverksamheten är resurskrävande och att det behövs kompetensutveckling och handledning för personal som leder dessa program samt att externa resurspersoner behöver anlitas för mer kvalificerade program på behandlingsnivå. Kristdemokraterna vill satsa ytterligare resurser för att frigöra och stödja personal som kan arbeta med påverkansprogrammen. Vi vill också göra det möjligt för anstalterna att vid behov ta in experter där så behövs. Det är en viktig uppgift för kriminalvården att se till att de intagna erbjuds arbete inom anstalten och andra former av sysselsättning, såsom utbildning, undervisning, arbetsträning och social färdighetsträning. Om de intagnas kompetens förbättras ökar också förutsättningarna för ett laglydigt liv i frihet.

Kriminalvården har under några år haft ambitionen att höja nivån och den vetenskapliga standarden på programverksamheten. Den kanadensiska metoden Cognitive Skills har gett goda resultat. Cognitive Skills syftar till att göra den intagne mer medveten om konsekvenserna av brott och missbruk för den egna livssituationen. Meningen är att den intagne ska tänka efter innan han frestas att begå nya brott. Cognitive Skills är också ett basprogram som ska göra klienterna mer motiverade för andra program.

Motivationsanstalt i tre steg

Kristdemokraterna anser att man bör bygga om och bygga till de fängelser som finns i stället för att bygga ett nytt fängelse. Det skulle innebära fler platser. Verksamheten ska ha en annan inriktning med indelning i motivationsavdelningar och utslussningsboenden. De flesta fängelser bör göras om till motivationsanstalter med tre steg.

I steg ett införs dagliga drogtest, alla intagna ges möjlighet att delta i behandlingsprogram mot missbruk och kriminalitet som livsstil, kontakter initieras med föreningsliv, ideella organisationer och idrottsföreningar. Internerna ska sköta vardagliga saker som tvättning, städning och matlagning. I steg två införs grundliga anlags- och kunskapstester för att hitta en individuellt anpassad utbildning, schemalagda dagar för arbete och studier samt relationskapande verksamhet med organisationer utanför anstalten. I steg tre finns ett utslussningsboende där det frivagningsförberedande arbetet intensifieras. I utslussningsboendet kan kontakter byggas upp med familj, barn och arbetsmarknad och organiserat samarbete med ideella sektorn. Det handlar om att skapa relationer och bygga upp ett förtroende för att ha en möjlighet att få arbete vid frivagningen. Kontakter med övervakare skapas och sökandet efter bostad börjar.

Utslussningsboendet skulle förbättra förutsättningarna för dem som ska anpassa sig till ett liv i frihet. Det är viktigt att alla dömda i olika avseenden förbereds och tränas inför sin kommande frivagning. De påverkansprogram

Fel! Okänt namn på

som påbörjats på anstalt bör fortsätta och avslutas först då den enskilde individen, i samråd med sina kontaktpersoner, anses ha funnit sig tillrätta i sin nya miljö. Förberedelserna inför frigivningen och ett normalt liv bör vara en relativt lång process.

Ny kriminalvårdsutbildning

Kriminalvårdens utbildningsorganisation är den del av kriminalvården som ansvarar för utbildning och kompetensutveckling av myndighetens medarbetare. Alla nyanställda genomgår en kriminalvårdsintroduktion som omfattar två veckor på arbetsplatsen och en treveckors central introduktionskurs som omfattar organisation, regelverk, klienten, säkerhet och etik.

Kriminalvårdsutbildningen omfattar två delar. Den första delen genomförs som uppdragsutbildning av universitet och högskolor och ger en samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig teorigrund. Kursen omfattar områden som välfärdssamhällets framväxt, etik och människosyn samt behandlingsmetoder. Kursen omfattar 10 högskolepoäng och studierna är på heltid under åtta veckor.

Utbildningens andra del omfattar 14 veckors heltidsstudier och genomförs av kriminalvårdens utbildningsenheter i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping (Härnösand). Här ingår utbildning i kriminalvårdens arbetsområden och arbetsmetoder och det spänner över områden som lagstiftning, kriminalvårdens klienter, kommunikation, påverkan, säkerhet och konflikthantering.

Kristdemokraterna anser att nuvarande utbildning är för kort och innehållsfattig. Vi menar att en betydande utbildningssatsning ska genomföras för att höja kompetensen, framför allt hos den personal som arbetar nära de intagna.

Kristdemokraterna anser att arbete inom kriminalvården måste uppvärderas och att ett så kvalificerat arbete kräver en utbildning. Vi föreslår en kriminalvårdsutbildning om minst två år med efterföljande praktik. I utbildningen ska bland annat ämnen som psykologi, sociologi, beteendevetenskap, missbrukskunskap och rättskunskap ingå. Utbildningen ska särskilt betona vårdaspekten och vikten av en helhetssyn. Vårdansvaret borde inte få upphöra vid strafftidens utgång utan att kontakt dessförinnan upprättats med socialförvaltningen, arbetsliv, hyresvärd och liknande. Kriminalvårdsutbildningen ska därför innehålla såväl teori som praktik som syftar till ett förbättrat samarbete med andra myndigheter. Kriminalvården måste stiga ut i samhället.

För att säkra de krav som vi kristdemokrater anser lämpliga att ställa på en kriminalvårdare finns två vägar att gå. Den ena är att Kriminalvårdsstyrelsen inrättar en uppdragsutbildning. Kriminalvårdsstyrelsen bestämmer då över utbildningens innehåll och ansvarar för dess kvalitet, resultat och finansiering.

Alternativt uppdras åt högskolor och universitet att inrätta professionsutbildning till kriminalvårdare. Kriminalvårdsstyrelsen får med detta system visserligen inte rätten att själva bestämma över utbildningens innehåll men behöver inte heller stå för kostnaden. Ett sådant förslag innebär emellertid en

ny och tillagd uppgift för lärosätena som knappast ryms inom de redan påtagligt reducerade utbildningsanslagen. Även detta alternativ fordrar sannolikt ny finansiering, på samma sätt som en uppdragsutbildning.

I dag är kriminalvårdsyrket snarare en väktarsyssla än en ett vårddyrke. Vi kristdemokrater menar att kriminalvårdens uppgift borde likna sjukvårdens på så sätt att man genom behandling förebygger återfall. En framgångsrik hantering gagnar såväl den enskilde som samhället. Attityden till kriminalvård måste således förändras.

Trasslig bakgrund

Narkotikamissbrukande interner har ofta en trasslig social bakgrund. Den stora merparten av dessa missbrukare har varit föremål för tidigare kriminalvård och många har aldrig fullföljt någon utbildning över grundskolenivå. Ofta är detta människor som lever sina liv utan fast inkomst, utan bostad och utan socialt skyddsnät. Många av dem har vuxit upp i splittrade familjer och även upplevt någon form av personlig kris. Att kunna möta dessa människor i den svåra situation de befinner sig och motivera dem till ett drogfritt och laglydigt liv är ingen lätt uppgift. Det kräver stora uppoffringar och resurser men på lång sikt innebär en lyckad rehabilitering en vinst för alla inblandade. En drastisk förändring krävs därför så att de som missbrukar inte ska fortsätta att förstöra sina egna och andras liv genom att återgå till kriminalitet efter frigivningen.

Krafttag mot narkotika på anstalter och häkten

Narkotika på anstalter är ett stort problem för kriminalvården. Bland de nyintagna missbrukade 57 procent av kvinnorna narkotika, alkohol eller både och. Motsvarande siffra för män var 68 procent. Bara 32 procent av de nyintagna i anstalt hade inget känt missbruk.

Andelen narkomaner intagna under behandling var år 2004 cirka 52 procent, vilket är en klar förbättring jämfört med tidigare år. Den 1 oktober år 2004 var 148 narkotikamissbrukare placerade enligt 34 § KvaL, vilket innebär att den intagne kan bli placerad utanför anstalten, för att bli föremål för särskilda åtgärder som kan antas underlätta anpassningen till samhället; detta gäller exempelvis placering av drogmissbrukare. Regeringen bör överväga att låta staten ta över kostnadsansvaret för sådan vård och behandling. Kriminalvårdens klienter är inte sällan lågt prioriterade i kommuner och landsting varför en rad problem uppstår med fördelning av ansvar och befogenheter mellan kriminalvården och dess samverkansmyndigheter. Kriminalvården bör bättre ta till vara erfarenheter från samverkansprojekt och ideella organisationers arbete.

Fel! Okänt namn på

Vi anser att alla anstalter ska vara drogfria och att personalen ska ges resurser och möjligheter att kontrollera att drogfriheten efterlevs. Det ska råda nolltolerans mot narkotikamissbruk. Narkotikamissbruk är en av orsakerna till att klimatet blivit alltmer hotfullt på anstalterna.

Drogfria anstalter

Den intagne ska erbjudas behandling mot alkohol- och narkotikamissbruk. Samtliga institutioner ska hållas drogfria. Drogtester bör användas i större utsträckning när personalen misstänker missbruk. Kriminalvårdsstyrelsen konstaterar att omfattningen av kontrollåtgärder vid anstalter och häkten i form av grundliga visitationer och urinprovtagningar har minskat. Det vill vi ändra på genom att tillföra resurser så att personalen hinner med och har instrument för att på ett effektivt sätt få kontroll över narkotikan på anstalterna. Man måste även minimera riskerna för att de som försöker komma ifrån sitt missbruk konfronteras med droger på anstalten. Fler urinprov bör införas på kontinuerlig basis. Vid vägran att lämna urinprov ska anmärkningssystemet användas, vilket bland annat ska leda till att den intagne får sin villkorliga frigivning senarelagd.

Inför bevakade besök i början av strafftiden

Kristdemokraterna anser att man också bör överväga att införa generella regler för övervakade besök den inledande tiden av ett fängelsestraff, exempelvis 1–3 månader. Det skulle ge narkotikamissbrukare en rimlig chans att komma ifrån sitt missbruk. Narkotikan kommer nästan uteslutande in på anstalten via besökarna och den intagne är sällan drogfri under fängelsestraffetiden.

Stöd till organisationer som Kris

Många som sitter i fängelse och som verkligen har en vilja att börja ett nytt liv utan droger och kriminalitet vänder sig till Kris, Kriminellas Revansch i Samhället. Kris bildades 23 oktober 1997 av elva före detta fångar. År 2005 är Kris en stor organisation med 5 300 medlemmar och 24 lokalavdelningar runt om i landet. Kris syfte är att hjälpa dem som frigges från fängelser så att de får en reell möjlighet att leva ett liv utan brott och droger. Hjälpen kan bestå i allt från bostad, kontakt med myndigheter, öppenvård och arbetsförmedling till påverkansprogram och återfallsprevention. Ledord i Kris är hederlighet, drogfrihet, kamratskap och solidaritet.

Ett annat mål är att hjälpa ungdomar så att de inte ska fastna i kriminalitet. Detta arbete drivs genom ett program för förstagångsförbrytare, där dessa får hjälp till insikt om vilka konsekvenser en kriminell livsstil medför. Verksamheter liknande Kris måste få samhällets stöd att arbeta effektivt.

Lekmannaövervakare

När en intagen efter avtjänat straff lämnar anstalten behöver han stöd för att återigen anpassa sig till ett liv utanför murarna och i samhället. Då finns frivårderna till för att erbjuda stöd med hjälp av lekmannaövervakare, vanliga människor som har ett engagemang och är beredda att finnas till hands för klienten även efter kontorstid. Tyvärr råder det brist på lekmannaövervakare så som ett komplement finns det frivårdare som arbetar som övervakare och de får även vara övervakare åt särskilt krävande klienter. Målet är att runt 65 procent av övervakarna ska vara lekmän, men i dag så ligger siffran runt 44 procent.

Lekmannaövervakares uppgift är att lyssna och vara en vän som den övervakade kan vända sig till och känna förtroende för. Övervakaren ska också visa på ett alternativt sätt att leva. Övervakaren ska också kunna hjälpa till med kontakter med myndigheter. För en klient som nyss är utsläppt från en anstalt och kanske har en lång bakgrund i brottslighet och missbruk är ofta kontakten med myndigheter svår. Han kanske behöver en ny bostad, söka arbete eller ha hjälp med att söka till universitetet.

För att bli övervakare krävs ingen särskild utbildning. Det spelar ingen roll vad man arbetar med eller vad man har för bakgrund. Det som krävs är ett genuint intresse för människor, ett sunt förnuft och uthållighet.

Kristdemokraterna anser att lekmannaövervakare har en viktig uppgift i samhället. Framgången för en frigiven brottsling hänger på vad som händer den närmaste tiden efter frigivningen.

Kristdemokraterna anser att lekmannaövervakarna har en alltför låg ersättning. Det låga arvudet ger en signal om att uppdraget inte anses vara viktigt. Den ersättning som betalats ut till lekmannaövervakare är sedan år 2001 endast 400 kronor i månaden varav 150 kronor är skattepliktiga. Resten av beloppet ska användas till den frivårdsdömdes aktiviteter. Detta är en dålig ersättning för ett så viktigt uppdrag. Kristdemokraterna anser att ersättningen behöver ses över och höjas så att summan upplevs som en rimlig ersättning för uppdraget.

Barn som har föräldrar i fängelse

Den praktiska och känslomässiga anknytningen till framtiden är barnen. Det gäller i hög grad de föräldrar som sitter på våra anstalter och som i många fall förlorat kontakten med sina barn. Många av dem som sitter på anstalt är föräldrar. Deras barn har precis som alla andra barn behov av sin mamma och pappa. Anstalterna måste därför anpassas efter barns och föräldrars behov av umgänge. Rent konkret åsyftar vi övernattningslägenheter, öppna lektrum där föräldrar och barn kan umgås samt grönområden och lekplats i anslutning till de anstalter där barn vistas under längre besök. Kriminalvården måste anpassas så att barn inte ofrivilligt fräntas rätten att upprätthålla en kontinuerlig kontakt och gemenskap med sina föräldrar då dessa vistas på anstalt.

Fel! Okänt namn på

Sexualbrott

Relation och samlevnad, Ros, är ett program inom kriminalvården som enbart riktar in sig på sexualbrottslingar. I dagsläget drivs det på försök på Skogomeanstalten, men tanken är att behandlingen ska finnas på fler anstalter. En sexualbrottsling skiljer sig i allmänhet på många punkter från den traditionella brottslingen. Ofta har han fungerat bra som samhällsmedborgare och uppvisar inte någon kriminell attityd till samhället. I stället har han sina problem i närrelationer. I nästan samtliga fall hittar man obearbetade problem från misslyckade relationer eller olösta problem från uppväxten.

Ros är en svensk version av ett kanadensiskt program och innehåller 78 timmars behandling och samtidigt kan individualterapi användas som ett komplement. I arton veckor träffas sex till åtta intagna i grupp tre gånger i veckan. Programmet leds av två handledare men kräver ett aktivt arbete även av den intagne.

Kristdemokraterna anser att det ska vara obligatoriskt för dem som återfaller i sexuella brott att delta i programverksamhet om de vill tillgodoräkna sig möjlighet till villkorlig frigivning.

Behandling av sexualbrottslingar

Farmakologisk behandling, vilket innebär att man med läkemedel sänker förekomsten av manligt könshormon hos patienten, kan ha kortsiktig framgång och ska användas i kombination med psykologisk och social terapi.

Kemisk kastrering är ingen behandlingsmetod utan dämpar bara symptomen. Man behöver alltså annan behandling, som psykologisk eller psykoterapeutisk behandling, som riktar sig till de riskfaktorer som ligger bakom.

Sexualbrott handlar inte bara om den sexuella driften, utan det kan vara väldigt många faktorer som finns med bakom, till exempel dynamiska riskfaktorer, som kognitiva förvrängningar: att man tycker det är okej att ha sex med barn, eller brister i att relatera och känna empati. Dessa faktorer kan man påverka genom att man medvetandegör dem och tränar. Det kan även vara så kallade historiska faktorer, som inte går att påverka, till exempel att förövaren har varit utsatt för övergrepp själv eller tidigare våld i familjen. Av forskning har framkommit att enbart kemisk kastrering inte kan fungera som behandlingsmetod; den måste kombineras med annan behandling.

Farmakologisk behandling i kombination med annan typ av psykoterapeutisk behandling ska kunna användas på pedofiler och på våldtäktsmän som återfallit i brott, under den sista tredjedelen av straffet, för att villkorlig frigivning ska kunna komma i fråga. Den för sexualbrott dömda pedofilen ska dels delta i programverksamhet på anstalten för att komma till självinsikt, dels bör han under den sista tredjedelen av straffet, då han är villkorligt frigiven, ordinerats medicinering. På så sätt ges ett starkt incitament att gå i behandling.

Avskaffa livstidsstraffet

Det finns fler livstidsdömda på svenska anstalter i dag än någon gång under 1900-talet. De senaste tio åren har antalet livstidsdömda mångdubblats. 1989 fanns 20 livstidsdömda, 1999 var antalet 87. I september 2005 uppgick antalet livstidsdömda till 140. Dessvärre tycks denna grupp växa i antal, vilket beror dels på utdömda straff, dels på en mer restriktiv hållning i fråga om att bevilja nådeansökningar. Trycket från samhället har lett till att regeringen ändrat sin praxis att bevilja nåd.

Fram till slutet av 1980-talet beviljades den som var dömd till livstidsstraff nåd efter cirka sex år och straffet tidsbestämdes. Livstidsstraffet omvandlades då till 14–16 år och den dömda släpptes villkorligt efter halva tiden. I praktiken innebar detta att livstidsstraffet motsvarade sju till åtta år i fängelse. I dag har de livstidsdömda som suttit längst avtjänat över 20 år utan att nåd har beviljats.

Kristdemokraterna vill avskaffa livstidsstraffet och införa tidsbestämda straff. Ett tungt skäl för det är att den dömande makten då hålls isär från den verkställande. Det är inte regering utan domstol som ska fastställa straffet. Som situationen ser ut i dag dömer domstolen till livstids fängelse, varefter regeringen genom nåd omvandlar straffet till ett tidsbestämt fängelsestraff. Benådning sker i dag alltmer sällan. Nådepraxis i dag innebär att ett livstidsstraff omvandlas till ett tidsbestämt straff på minst 20 år. Påföljden blir genom ett tidsbestämt straff förutsägbar och politiskt neutral.

Livstidsstraffet bygger på inställningen att vissa människor saknar vilja att bli bättre. Det finns heller inget som talar för att ett livstidsstraff har större preventiv effekt än ett tidsbestämt straff. Dessutom skulle en lagförändring inte självklart innebära mildare påföljder. Regeringen bör återkomma med förslag om en utredning av livstidsstraffet samt förslag om att ersätta livstidsstraffet med ett tidsbestämt straff. Som jämförelse kan nämnas att Norge har ersatt livstidsstraffet med ett tidsbestämt straff på 21 år.

I väntan på att frågan om livstidsstraffets vara eller icke vara utreds och beslut fattas, måste anstaltsvistelsen för livstidsdömda förändras så att det skapas ett bättre klimat och större säkerhet på avdelningarna. Livstidsdömda befinner sig i en speciell situation som medför särskilda påfrestningar för dem själva men som även skapar svåra förutsättningar för personalen. Att exempelvis blanda "korttidare" med "långtidare" anses som olämpligt men har hittills skett kontinuerligt. Det finns välgrundade skäl att ägna de livstidsdömdas situation särskild uppmärksamhet både ur säkerhets-, omvårdnads- och rehabiliterings/påverkanssynpunkt.

Även efter att ett långt tidsbestämt straff har avtjänats finns tillfällen då dömda bedöms vara så svårt psykiskt störda att det inte finns någon möjlighet för dessa att gå tillbaka ut i samhället. De är en fara både för sin egen och andras säkerhet. Den fortsatta påföljden måste verkställas utanför rättspsykiatri och genom kriminalvårdens försorg, utan att vara ett regelrätt fängelsestraff. En tillvaro där den dömda kan leva ett människovärdigt liv utan att man riskerar att andra människor kommer till skada. En form av internering som kontinuerligt ska omprövas.

Fel! Okänt namn på

Elektroniskt övervakade permissioner och frigivningar

Kristdemokraterna föreslår att permissioner ska kombineras med elektronisk övervakning för att minska risken för avvikelse. Det är viktigt att kontrollen av dem som beviljas permission är effektiv. De utvärderingar som har gjorts av verkställighet i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll har visat på ett övervägande positivt resultat. De erfarenheter kriminalvården erhållit skulle kunna användas även i andra sammanhang. Så skulle till exempel elektronisk övervakning kunna införas som en extra säkerhetsåtgärd vid permissioner och frigångar. En försöksverksamhet bör inledas.

Permissionen är det första steget ut i frihet och en nödvändig del i frigivningsprocessen. Tyvärr är den också ett vanligt tillfälle att rymma från ett fängelsestraff. Antalet beviljade permissioner sjönk efter Malexandermorden. Sedan dess har de dock ökat i antal igen. 2004 beviljades 40 000 permissioner. Av permissionerna 2004 missköttes 0,5 procent genom uteblivande.

Efter Malexandermorden och andra misskötta permissioner då allvarliga brott begåtts, har man haft en mer restriktiv hållning till permissioner. När sanktioner vidtas mot dem som missköter sig drabbas även de som sköter sig.

Den 1 januari 1999 permanentades intensivövervakning med elektronisk övervakning som påföljd i stället för kortare fängelsestraff efter att sedan 1994 ha bedrivits som försöksverksamhet. Samtidigt som intensivövervakning med elektronisk kontroll är en betydligt mindre kostsam påföljdsform än fängelse fyller den viktiga funktioner av humanitär karaktär. Bland annat ges de som är dömda till denna påföljd en helt annan möjlighet att upprätthålla social, familje- och arbetsmässig kontinuitet, vilket är oerhört betydelsefullt för deras fortsatta liv och för deras familjer.

Kristdemokraterna vill också kombinera förslagen om trestegsanstalt och elektronisk övervakning, vilket skulle förbättra frigivningssituationen ytterligare för den intagne som sköter sin verkställighet. Detta skulle också fungera som en stimulans för alltför många att börja ett nytt liv under anstaltstiden.

Platsbrist i häkte och på fängelser

Situationen för landets häkten är allvarlig. Medelbeläggningen har ökat kraftigt. Mellan 1994 och 2003 ökade beläggningen med 35 procent. 2004 var medelbeläggningen 101 procent. Trängseln på häkten beror såväl på en ökning av antalet häktade som på en ökning av dem som väntar på anstaltsplats. Denna ökning beror i sin tur på att det är fullt på anstaltarna.

Bristen på häktesplatser leder till att möjligheterna att flytta fångar inne på fängelserna minskar. Att kunna flytta interner är nödvändigt för att exempelvis splittra upp gängbildningar eller att sära på missbrukare och icke missbrukare.

Det är inte acceptabelt att redan dömda personer ska sitta i häkte i väntan på anstaltsplats eller att omhändertagna av polis ska hamna i fyllecell därför att lokalerna är upptagna. Kriminalvården behöver resurser för att kunna uppfylla målsättningarna.

Det är ett gott tecken att kriminalvården har tagit fram en plan för hur 1 100 nya anstaltsplatser och häktesplatser ska inrättas fram till 2008 för att minska på trycket i kriminalvården. Det återstår att se om kriminalvårdens planer blir till verklighet.

Kostnaden för utvisades hemresor

Enligt 9 kap. 1 § utlänningslagen (1989:529) är en utlänningsperson som utvisas skyldig att betala kostanden för sin egen resa till den ort dit han sänds. Vad gäller ersättningen en intagen erhåller under anstaltsvistelsen gäller enligt 44 § KvaL att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, meddelar föreskrifter beträffande användningen av ersättningen. Regeringen har delegerat denna befogenhet till Kriminalvårdsstyrelsen. Kriminalvårdsstyrelsen har reglerat att 10 procent av den intagnes ersättning ska innehållas för permissions- och frigivningsändamål. Enligt Kriminalvårdsstyrelsen är det möjligt att använda dessa medel också för den dömdes hemresa i samband med utvisning. Detta förutsätter dock att den intagne samtycker till det. För det fall att den intagne inte frivilligt vill betala sådant som han är skyldig att betala, till exempel kostnaden för hemresa, gäller i princip samma regler som för indrivning av fordringar från andra människor i samhället. Det krävs alltså en dom som kan verkställas.

Detta är under all kritik. Det är stötande att kriminalvården inte har befogenhet att utan den intagnes samtycke betala ut kvarhållna medel för att täcka kostnaderna för hans hemresa.

Regeringen bör ges i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att kriminalvården får befogenhet att utan den intagnes samtycke betala ut medel för att täcka den utvisades hemresa.

Straffbelägg rymningar

Efter den senaste tidens rymningar har en debatt om svensk kriminalvård väckts till liv. I ett försök att verka handlingskraftiga föreslår Socialdemokraterna att ett nytt säkerhetsfängelse ska byggas och pengar är inga problem. Det är nytt ljud i skällan. Kristdemokraterna anser att det är bra att säkerheten skärps och att fler fängelseplatser kommer till men vill betona att detta inte kommer att minska de intagnas vilja att rymma, snarare tvärt om. Dessutom riskerar superbunkrar av det slag som nu planeras att bidra till dålig stämning på anstalter, vilket kan skapa än mer problem där. Därför motsätter sig Krist-

Fel! Okänt namn på

demokraterna denna typ av säkerhetsanstalt. I stället bör nuvarande fängelser ses över säkerhetsmässigt.

Det finns mycket att göra för att komma till rätta med rymningsproblematiken. Skapa en kriminalvård värd namnet! Kriminalvården får inte vara enbart en plats där man förvarar farliga personer, dessa personer måste få den vård och den utbildning de kan behöva i livet utanför murarna. På detta måste satsas resurser.

Det är också grundläggande att kriminalvården sätter in åtgärder som gör det svårare att planera och genomföra en fritagning. Mobiltelefoner ska inte finnas på anstalter. Om de mot förmodan ändå finns ska de vara verkningslösa, genom att störningssändare sätts upp. Detta ska ske omgående.

Vidare ska kriminalvården utnyttja sin möjlighet att utöva inpasseringskontroll av alla som passerar porten. Det är viktigt inte bara för att mobiltelefoner och vapen inte ska finna sin väg in på fängelserna, utan kanske ännu mer för att hindra att narkotika förs in.

Uppvärdera kriminalvårdsyrket och inför bättre kontroll av dem som arbetar inom kriminalvården. Sedan det misstänkts att anställda inom kriminalvården varit delaktiga i förberedelserna till åtminstone en fritagning sommaren 2004 är det tydligt att behovet av bättre kontroll av de som ska få anställning inom kriminalvården har vuxit.

När en rymning genomförs är det viktigt att samhället och myndigheten reagerar. Den som rymt ska därför sättas under disciplinära åtgärder som kan verka avskräckande från att försöka rymma igen.

Kristdemokraterna anser att en lagstiftning mot rymningar bör komma till stånd. Om detta vill Kristdemokraterna se en utredning. Rymningar ska vara olagliga eftersom det skulle vara en tydlig signal till både samhälle och intagna att det inte är acceptabelt att rymma. Rymningar kostar stora belopp för polisen, pengar som borde användas på annat håll.

Pass i fängelse

Det är självklart att den som blir intagen på anstalt ska lämna in sitt pass för att vid frigivningen få det tillbaka. Skulle det vara så att den intagne inte hittar eller vägrar att lämna in sitt pass ska detta förklaras ogiltigt. Detta för att förhindra att de som dömts till fängelse olovligen lämnar landet under strafftiden eller att passet kommer i orätta händer.

Detta är en skärpning av lagen som införs 1 oktober 2005. Enligt den ska den som avtjänar fängelsestraff i minst ett år inte kunna få pass. Passet ska återkallas. Kristdemokraterna har i en överenskommelse med Allians för Sverige kommit fram till att alla som blir intagna på anstalt ska bli av med sitt pass.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 4 oktober 2005

Peter Althin (kd)

Olle Sandahl (kd)

Helena Höij (kd)

Ingemar Vänerlöv (kd)

Ingvar Svensson (kd)

Yvonne Andersson (kd)

Tuve Skånberg (kd)